

Микола КОЗЮБРА,

доктор юридичних наук, професор, член Конституційного Суду України

ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ У НОВІЙ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

Права і свободи людини, як і сама людина, *посідають центральне місце у шкалі сучасних гуманітарних цінностей*. Рівень їх забезпечення виступає мірилом досягнень суспільства, показником його цивілізованості. Не випадково інститутів прав і свобод людини і громадянина надається таке величезне значення у конституціях сучасних держав. Не є винятком у цьому сенсі й нова Конституція України.

Правам і свободам людини і громадянина присвячено найбільший за обсягом і найвагоміший за змістом II розділ, якому передують лише розділ «Загальні засади». Від відповідного розділу попередньої Конституції 1978 року він відрізняється рядом істотних особливостей.

Нова Конституція, насамперед, рішуче відходить від так званого патерналістського розуміння прав людини, згідно з яким цими правами її наділяє держава. За закладеною у Конституції концепцією права людини належать до основних властивостей, іманентних людині, у разі позбавлення яких знищується сама природа цінності людської істоти.

Саме такий концептуальний підхід дав змогу закласти конституційні основи для докорінної зміни взаємовідносин людини і держави — перетворення людини з прохача і покійного підопічного держави-монополіста у вільного і рівного партнера держави, яка відповідає перед людиною за свою діяльність і має щодо неї не тільки права, а й обов'язки, головним із яких є утвердження і забезпечення прав і свобод людини (ст.3).

Із вищеназваної концепції випливають також інші надзвичайно важливі положення Конституції:

- невідчужуваність та непорушність прав і свобод людини (ст.21);
- неможливість скасування конституційних прав і свобод (ст.22);
- їх рівність для всіх громадян (ст.24) тощо.

Друга особливість розділу нової Конституції, присвяченого правам і свободам, полягає у помітному розширенні каталогу прав і свобод людини.

Цей каталог приведено до відповідності із загальноприйнятими міжнародними стандартами, закріпленими у таких широковідомих актах, як Загальна декларація прав людини (1948 р.), Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966 р.), Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (1966 р.), Європейська конвенція про захист прав і основних свобод людини (1950 р.) тощо.

Серед нових конституційних прав і свобод слід особливо відзначити право на життя, право на повагу гідності (ст.28), право на невтручання в особисте і сімейне життя (ст.32), свободу пересування і вільного вибору місця проживання (ст.33), свободу думки і переконань та вільного їх вираження, право приватної власності (ст.41), право на підприємницьку діяльність (ст.42), право на страйк (ст.44) тощо.

Наступна характерна риса вищеназваного розділу Конституції — це очищення прав і свобод людини і громадянина від фетишизованих ідеологічних нашарувань, на які була дуже багата Конституція УРСР.

Мова, звичайно, не йде про якусь повну і абсолютну деідеологізацію Конституції, оскільки вона не може не ґрунтуватися на певній системі ідей, виражених у політико-юридичній формі. Але одна справа, коли ця система пронизана однією «всеперемагаючою» і незаперечною ідеологією, яка протягом десятиліть вкорінювалась у свідомість людей, і зовсім інша, коли вона орієнтована на цінності громадянського суспільства і правової держави — інтелектуальну свободу, свободу думки і переконань, неприпустимість ідеологічного диктату, звільнення від соціальної і національної ворожнечі тощо. Саме такі цінності лежать в основі розділу, права і свободи у якому не пов'язані з жодними політичними «ізмами», а є загальноцивілізаторськими, несумісними як із директивно-розподільчою економікою, нав'язуванням зверху примусових зразків життя і діяльності, так і з неконтрольованою стихією ринку.

Нарешті, до особливостей названого розділу слід віднести те, що він істотно посилює гарантії реалізації та захисту прав і свобод, зокрема,

юридичні. У Конституції закріплений цілий ряд як традиційних, так і нових юридичних гарантій прав і свобод людини, починаючи від досить жорсткої фіксації підстав можливих їх обмежень (абсолютних, необмежених прав і свобод у сучасному світі майже не існує), що перешкоджатиме їх звуженню поточним законодавством, до визнання нечинними тих законів та інших нормативно-правових актів, у яких визначаються права і обов'язки громадян, не доведені до відома населення у встановленому законом порядку (ст.57).

Особливе місце серед гарантій прав і свобод відводиться суду. Згідно зі ст.55 судовому захисту підлягають усі без винятку права і свободи — на відміну від радянських часів, коли судовий захист фактично був вибірковий: чимало скарг громадян щодо порушення їхніх прав взагалі виключалось із судової юрисдикції.

Значно підвищується також роль суду в контролі

за дотриманням прав людини при затриманнях, арештах, проведеннях оглядів і обшуків, конфіскації майна тощо.

Суттєвою новацією є положення, згідно з яким кожен має право звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна.

Важливою гарантією прав і свобод людини слід вважати також встановлення спеціального інституту парламентського контролю за їх дотриманням — Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Увесь цей комплекс гарантій, безперечно, сприятиме утвердженню в нашому суспільстві найвищої соціальної цінності ЛЮДИНИ, її життя і здоров'я, честі й гідності, недоторканості та безпеки.

Володимир ЄВІНТОВ,

доктор юридичних наук, професор, директор Українського центру прав людини

СПІВПРАЦЯ З УПРАВЛІННЯМ ПРАВ ЛЮДИНИ РАДИ ЄВРОПИ

Наприкінці цього року на запрошення Управління прав людини Ради Європи відбувся діловий візит керівника УЦПЛ до Страсбурга. Метою візиту було ознайомлення із формами та методами роботи Управління з прав людини, встановлення ділових контактів, налагодження співпраці з цим найважливішим Управлінням Ради Європи. Крім того, Рада Європи хотіла познайомити представників УЦПЛ із функціонуванням органів системи захисту прав людини, а саме: Європейської Комісії з прав людини та

Європейського Суду з прав людини.

Український центр прав людини давно і систематично висвітлює роботу Ради Європи в царині захисту прав людини, її механізми, отримує необхідну інформацію та необхідну літературу, друкує у своїх виданнях офіційні документи, в тому числі й міжнародні угоди Ради Європи, які стосуються прав людини. Однією з перших публікацій УЦПЛ була Європейська конвенція про права людини. Представник УЦПЛ розповів про діяльність Центру, напрями його роботи, у тому числі про те, яке важливе місце посідає співпраця з Радою Європи.

Діяльність УЦПЛ була високо поцінована. Високу оцінку дістали також видання УЦПЛ, а саме: «Вісник Українського центру прав людини», «Український часопис прав людини», а також щорічник «Права людини в Україні». Віднині бібліотека Ради Європи систематично отримує видання УЦПЛ, і серед читачів цієї бібліотеки вони користуються певним авторитетом. Зараз, коли Україна стала членом Ради Європи і взяла на себе зобов'язання ратифікувати Європейську конвенцію про права людини, а також привести